

09

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยา
พ.ศ. 2520 -2529*

Thai historiography of Ayutthaya 1977-1986

ปัญจวัลย์ ชาวดง**

Panchawan Chaodong

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ท้องถิ่นอยุธยาในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2520-2547” ในหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งศึกษางานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยา พ.ศ. 2520-2529 โดยเริ่มจากการสำรวจ รวบรวม สถานภาพการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา หลังจากนั้นจะเป็นการวิเคราะห์งานประวัติศาสตร์นิพนธ์เหล่านั้น รวมทั้งศึกษาบริบท และปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาในประเด็นต่างๆ ผลการศึกษาพบว่างานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาช่วง พ.ศ. 2520-2529 ปรากฏประเด็นการศึกษาที่หลากหลาย เช่น ประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครอง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการค้า ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นต้น แสดงถึงความสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาของนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ และผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ แม้งานส่วนใหญ่ยังคงอธิบายเรื่องราวของสถาบันกษัตริย์เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองและการปกครอง เศรษฐกิจหรือการต่างประเทศ แต่จะเห็นแนวโน้มการอธิบายเรื่องราวทางสังคมของอยุธยามากขึ้น เช่น กลุ่มคนในสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมของอาณาจักรอยุธยา ซึ่งการอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏภายในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาช่วง พ.ศ. 2520-2529 เกิดจากบริบททางสังคม คือ กระแสการอธิบายประวัติศาสตร์ที่เน้นความเป็นศูนย์กลางที่รัฐชาติ กษัตริย์ ชาตินิยม กระแสการอธิบายประวัติศาสตร์ตามแนวคิดสังคมนิยมของลัทธิมากซ์ และการค้นพบหลักฐานใหม่ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ ทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ในการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา นอกจากนี้นักวิชาการหลายด้านยังหันมาตีความประวัติศาสตร์ใหม่จากหลักฐานชุดเดิม สร้างมุมมองและองค์ความรู้ใหม่แก่วงการประวัติศาสตร์ อีกทั้งประวัติศาสตร์นิพนธ์อยุธยาจำนวนหนึ่งสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการค้นคว้าและมุมมองใหม่ๆ ทางประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย, ประวัติศาสตร์อยุธยา

Abstract

This article investigates Thai historiography related to Ayutthaya from 1977 to 1986. It starts out by surveying and collecting data concerning the state of the field of Ayutthayan historical studies. Subsequently, prior historiographical materials were analyzed in context and with consideration to the factors that contribute to the studies of Thai historiography concerning Ayutthaya in various aspects. Investigative results suggest that Thai historiographical works concerning Ayutthaya from 1977 to 1986 include a wide variety of subjects, such as, political history, economic and commercial history, social and cultural history, history of international relations, and art history. This reflects the diverse interests in the studies of Ayutthayan history by academics, historians, and members of the general public with a special interest in history.

Most historical investigations from this period continue to recount stories of royalty, especially the monarch's role in politics, the economy, and international relations. Nonetheless, there appeared to be an obvious trend towards explanations concerning the social situation of Ayutthaya, such as, the various social groups, the lifestyle of people in society of the Ayutthayan Empire. The explanation of history that appeared in historiographical works concerning Ayutthaya in 1977-1986 arose from the social context of the mainstream historical explanation, which evolved around the nation-state, the monarchy, and nationalism, the Marxist historical explanation, and the discovery of new historical evidence both in Thailand and abroad. This resulted in new findings and new knowledge in the studies of Ayutthayan history. Furthermore, academics from various fields came to propose new interpretations from the old set of evidence. These new interpretations contributed new perspectives and new knowledge to the field of history. This period also saw the rise of new historiographical works that respond to new directions and new perspectives in historical research.

Keywords: Thai Historiography, Ayutthaya History

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย ว่าด้วยเรื่องอยุธยา พ.ศ. 2520 -2529

ปัญญาวัณย์ ชาวคง

เมื่อกล่าวถึงงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ปรากฏในสังคมไทย ส่วนใหญ่แบ่งการศึกษาออกเป็นช่วงเวลา เพื่อแสดงภาพของแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ชัดเจน และแสดงถึงความต่อเนื่องของยุคสมัยหนึ่งมาสู่อีกยุคสมัยหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ซึ่งงานที่ปรากฏล้วนมีประเด็นทางการศึกษาที่หลากหลาย ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น สำหรับงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่อธิบายหรือกล่าวถึงเรื่องราวของอาณาจักรอยุธยาที่ปรากฏในสังคมไทยมีความหลากหลายทางประเด็นการศึกษา เช่น ประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครอง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์สังคม และวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นต้น ระยะเวลางานที่ปรากฏส่วนใหญ่อธิบายเรื่องราวของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่สัมพันธ์กับอาณาจักรอยุธยา ทั้งพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ การเมืองการปกครอง และการสงครามเป็นสำคัญ จนบางครั้งการอธิบายประวัติศาสตร์ของอาณาจักรอยุธยาถูกบดบังโดยเรื่องราวของสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่งผลให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ส่วนอื่นๆ ของอาณาจักรอยุธยาถูกลดความสำคัญลง หรืออาจอธิบายเพียงส่วนที่เกี่ยวข้องพัน กับพระมหากษัตริย์เท่านั้น ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาในระยะ

แรกกลายเป็นยุคจารีตที่เน้นการอธิบายสถาบันพระมหากษัตริย์ที่สัมพันธ์กับ
อาณาจักรอยุธยาเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปบริบท
ทางสังคมมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์ในสังคมไทยเพิ่มขึ้น
ทั้งกระแสการอธิบายประวัติศาสตร์ตามแนวคิดสังคมนิยมของลัทธิมากซ์
การค้นพบหลักฐานใหม่ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ ทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ
ในการศึกษาประวัติศาสตร์ รวมทั้งการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาด้วย อีกทั้ง
ทั้งการหันมาตีความประวัติศาสตร์ใหม่จากหลักฐานชุดเดิมของนักวิชาการ
ยังสร้างมุมมองและองค์ความรู้ใหม่แก่วงการประวัติศาสตร์ด้วย ซึ่งในยุคนี้
อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยามีได้
มุ่งเน้นการศึกษาเรื่องราวของสถาบันพระมหากษัตริย์เพียงอย่างเดียว แต่ยัง
ศึกษาเรื่องราวส่วนอื่นๆ ของอาณาจักรอยุธยาเพิ่มขึ้น เช่น คนกลุ่มต่างๆ ใน
สังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความเชื่อความศรัทธา เป็นต้น เพื่อ
อธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรอยุธยาได้ชัดเจนและลุ่ม
ลึกมากยิ่งขึ้น ซึ่งบทความชิ้นนี้ต้องการแสดงงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย
ว่าด้วยเรื่องอยุธยา พ.ศ. 2520-2529 ที่มีความหลากหลายทางการศึกษา
มากขึ้นกว่ายุคก่อนหน้าที่เคยศึกษามา

บทบริบททางสังคม

ที่มีผลต่อการสร้างงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย

บริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยยุคนี้ มาจากกระแสความพยายามในการอธิบาย ศึกษา วิเคราะห์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในยุคจารีต เนื้อหายังคงอธิบายเรื่องราวของสถาบันกษัตริย์เกี่ยวกับบทบาททางด้านการเมืองและการปกครอง เศรษฐกิจหรือการต่างประเทศ (สถาบันกษัตริย์) ซึ่งการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยในช่วงทศวรรษ 2520 เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากแนวการเขียนอันเกิดจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนกระทั่งก่อให้เกิดลักษณะของการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยกระแสหลักที่เน้นความเป็นศูนย์กลางที่รัฐชาติ กษัตริย์ ชาตินิยม ซึ่งแนวเขียนดังกล่าวสืบเนื่องมาตั้งแต่ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ส่งผลให้งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยกระแสหลักยังคงเป็นจารีตการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ยังคงเป็นที่นิยมและปรากฏในสังคมไทยเสมอมา ซึ่งนักประวัติศาสตร์ที่นิยมผลิตงานเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลักที่สำคัญ เช่น ศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ และศาสตราจารย์จร สุธพานิช เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏนักประวัติศาสตร์สมัครเล่นที่สนใจผลิตงานกระแสหลักด้วย เช่น ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม ประยุทธ์ สิทธิพันธุ์ เป็นต้น¹ สำหรับงานประวัติศาสตร์กระแสหลักของญัฐวุฒิสะท้อนให้เห็นว่าได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีมหาบุรุษ² เน้นให้ความสำคัญแก่ชนชั้นนำในสังคม ฐานะที่มีบทบาทกำหนดความเป็นไปของสังคม

¹ ยุพา ชุมจันทร์, “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2547-พ.ศ. 2516,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), 113.

² ทฤษฎีมหาบุรุษ หมายถึง ภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่สามารถพัฒนาขึ้นได้ (อรรถรณ อมรชร, ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theorise) (ออนไลน์), เข้าถึงเมื่อ 1 เมษายน 2556. เข้าถึงจาก www.learner.in.th/blogs/posts/532759)

ทั้งยังปรากฏแนวคิดชาตินิยมยกย่อง เชิดชูมหาบุรุษของชาติไทย³ ส่งผลให้ ช่วงทศวรรษ 2520 ปรากฏงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยกระแสหลัก ที่ยังคง ดำรงอยู่ในสังคมไทย และผลิตงานลักษณะดังกล่าวนี้ควบคู่ไปกับงานเขียน ประวัติศาสตร์นิพนธ์กระแสรองตามแนวคิดแบบสังคมนิยมในทศวรรษนี้ด้วย

นอกจากนี้บริบททางสังคมอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการศึกษา การ อธิบายประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย น่าจะเกิดจากกระแสของลัทธิมากซ์ หรือ แนวคิดแบบสังคมนิยมของลัทธิมากซ์ กล่าวคือ งานศึกษาประวัติศาสตร์ นิพนธ์ไทยได้รับแนวคิดแบบสังคมนิยมของลัทธิมากซ์เริ่มปรากฏชัด ในช่วงทศวรรษ 2490 ปรากฏงานประวัติศาสตร์กระแสหลัก และงาน ประวัติศาสตร์กระแสรอง ซึ่งประวัติศาสตร์กระแสรองคือการใช้ทฤษฎี สังคมศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทย และเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ประชาชน โดยเน้นการอธิบายเรื่องราวของประชาชน เป็นแกนกลางของการศึกษา⁴ อย่างไรก็ตามหลังจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อรัฐประหาร พ.ศ. 2501 การนำเสนอแนวคิดก้าวหน้าที่ขัดแย้งกับอำนาจ รัฐบาลกลายเป็นสิ่งต้องห้าม ส่งผลให้การศึกษาแนวคิดแบบสังคมนิยมดังกล่าวถูกปิดกั้นไป จนกระทั่งช่วง พ.ศ. 2516-2519 กระแสของแนวคิด สังคมนิยมแบบมาร์กได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาศึกษาอีกครั้ง และการกลับมาของ แนวคิดดังกล่าว⁵ มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย ว่าด้วยเรื่องอยุธยาในช่วง พ.ศ. 2520-2529 ปรากฏการอธิบายทั้งเรื่องกลุ่ม คน ชุมชน หมู่บ้าน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเชื่อของคนสังคมอยุธยา

นอกจากนี้การค้นพบหลักฐานใหม่ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ ทำให้เกิดการความรู้ใหม่ๆ ในการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา นอกจากนี้

³ ยูพา ชุมจันทร์, “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2547-พ.ศ. 2516”, 116.

⁴ เรื่องเดียวกัน, 143.

⁵ เรื่องเดียวกัน, 153.

นักวิชาการหลายด้านยังหันมาตีความประวัติศาสตร์ใหม่จากหลักฐานชุดเดิม สร้างมุมมองและองค์ความรู้ใหม่แก่วงการประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์นิพนธ์อยุธยาจำนวนหนึ่งสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการค้นคว้าและมุมมองใหม่ๆ เช่น การขุดค้นหมู่บ้านโปรตุเกสของกรมศิลปากรใน พ.ศ. 2527 นำไปสู่การผลิตบทความในวารสารฉบับต่างๆ เกี่ยวกับหมู่บ้านโปรตุเกสและประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับโปรตุเกสตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หรือการผลิตงานในโอกาสพิเศษต่างๆ การผลิตงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ เช่น ใน พ.ศ. 2527 ถือเป็นปีครบรอบ 300 ปี ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ทำให้ในช่วง พ.ศ. 2526-2528 มีบทความประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสออกมาหลายชุด บริษัททางสังคมเหล่านี้ส่งผลต่อการศึกษางานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาในช่วงเวลาดังกล่าวให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2520-2529

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2520-2529 พบงานศึกษาที่มีประเด็นการนำเสนอที่หลากหลาย ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2520-2529 สามารถแบ่งประเภทงานออกเป็น 3 กลุ่ม คือ การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

ด้านการเมือง

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยด้านการเมือง อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับบรรยากาศทางการเมืองของอาณาจักร บทบาททางการเมืองของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมอยุธยา เป็นต้น ซึ่งงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ในกลุ่มการเมืองอยุธยาปรากฏ อาทิ งานที่อธิบายเกี่ยวกับเรื่องราวของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ของอาณาจักรอยุธยา ทั้งบทบาททางการเมือง การปกครอง และพระราชกรณียกิจที่สำคัญ รวมทั้งพระราชประวัติของแต่ละ

พระองค์ เช่น “การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์”⁶ ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นบทความที่เสนอในการประชุมสัมมนาประวัติศาสตร์ลพบุรี เดือนธันวาคม พ.ศ. 2522 ปีถัดมาสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์เผยแพร่ในเอกสารวิชาการของสถาบัน และภายหลังกลับมาตีพิมพ์เป็นรูปเล่มอีกหลายครั้ง หนังสือเล่มนี้อธิบายประวัติศาสตร์การเมืองในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ด้วยมุมมองและการตีความประวัติศาสตร์ที่ต่างจากความเข้าใจก่อนหน้านี้ โดยกล่าวว่าการที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงสนับสุนนให้กลุ่มชาวต่างชาติเข้ามาในราชสำนัก และการตั้งกองกำลังส่วนพระองค์ที่ประกอบไปด้วยชาวต่างชาติ เกิดจากปัญหาการเมืองภายในอาณาจักรอยุธยา มากกว่าปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้ปัญหาจากการเมืองภายในอาณาจักรอยุธยานี้เองเป็นแรงผลักดันให้เกิดนโยบายต่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งแนวคิดของนิธิในงานเขียนนี้แตกต่างจากคำอธิบายก่อนหน้านี้ที่เห็นว่าปัญหาการเมืองของอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์เกิดขึ้นมาจากบทบาทของชาวต่างชาติมีสาเหตุมาจากการที่พระนารายณ์ต้องการกำลังต่างชาติเพื่อถ่วงดุลอำนาจของต่างชาติกันเอง

“ชีวิตในประวัติศาสตร์”⁷ โดยณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2523 หนังสือเล่มนี้เน้นอธิบายเรื่องราวของสถาบันพระมหากษัตริย์ พระราชกรณียกิจ และการสงครามตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้อธิบายถึงบทบาททางการเมืองในสมัยอยุธยา เช่น บทบาทของแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ในแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราชที่ผลักดันพันบุตรศรีเทพได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งเป็นขุนรวงศาธิราช และได้รับการราชาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แม้จะได้ครองราชย์ได้ไม่นานแต่แสดงให้เห็นถึงบทบาทและอิทธิพลทางการเมือง

⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์ (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523).

⁷ ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, ชีวิตในประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: วชิรินทร์การพิมพ์, 2523).

ของสตรีสูงศักดิ์ในสมัยอยุธยา รวมถึงบรรยากาศการเมืองในสมัยดังกล่าว ได้ชัดเจน ซึ่งงานของณัฐวุฒิ ส่วนใหญ่เน้นการอธิบายชีวประวัติของบุคคล ชื่อนำแทบทั้งสิ้น และยกย่องว่าเป็นผู้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง⁸ “ประวัติศาสตร์ มหาอาณาจักรไทย”⁹ ของประยูทธ สิทธิพันธ์ุ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2527 หนังสือเล่มนี้อธิบายถึงประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยยุคขอม ยังเรื่องอำนาจอยู่ในอาณาจักรไทยจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สำหรับการอธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยุธยาในหนังสือเล่มนี้ อธิบายถึงแผ่นดินของพระมหากษัตริย์องค์ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศทางการเมือง การแก่งแย่งชิงอำนาจกันในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์บางพระองค์ การเข้ามามีบทบาทของขุนนางในสมัยอยุธยา และพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา เป็นต้น

“การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี”¹⁰ พ.ศ. 2529 ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ อธิบายการเมืองสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือ พระเจ้าตากสิน โดยเฉพาะประเด็นการเมืองปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 อันส่งผลต่อการเมืองสมัยธนบุรีในเวลาต่อมา หลังเสียกรุงศรีอยุธยาเกิดหน่วยปกครองแบบชุมนุม ก๊ก เหล่าต่างๆ ตั้งตนเป็นใหญ่ ไม่ได้รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว เช่น สมัยกรุงศรีอยุธยา ส่งผลให้ภายหลังจากกอบกู้เอกราชพระเจ้ากรุงธนบุรีต้องทรงปราบชุมนุม ก๊ก เหล่าต่างๆ เพื่อรวมให้เป็นกรุงธนบุรีที่เป็นปึกแผ่นอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ การตั้งตนเป็นชุมนุมต่างๆ ภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 เป็นผลมาจากก่อนการเสียกรุง การเมืองภายในอยุธยาเกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย เกิดกบฏในหัวเมืองใหญ่ๆ เช่น นครศรีธรรมราช และนครราชสีมา เป็นต้น ทำให้อำนาจของรัฐบาล

⁸ ยุพา ชุมจันทร์, “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2547-พ.ศ. 2516,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), 115.

⁹ ประยูทธ สิทธิพันธ์ุ, *ประวัติศาสตร์ มหาอาณาจักรไทย*, (สมุทรปราการ: แก้วบรรณกิจ, 2527).

¹⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี*, (กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, 2529).

กลางถูกบั่นทอนและล้มเหลวในการควบคุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความไม่เป็น
หนึ่งเดียวของรัฐบาลกลางและหัวเมืองต่างๆ ซึ่งนิธิอธิบายว่า

“...การเสียดินแดนจักรอยุธยาวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2310 ความจริง
แล้วอาณาจักรอยุธยาได้พังทลายลงก่อนก่อนหน้ากำแพงเมืองอยุธยาจะ
ถูกทำลายลง กำลังจากภายนอกได้บ่อนทำลายสายสัมพันธ์อันประาะบาง
ของหัวเมืองและราชธานีลงอย่างย่อยยับอาณาจักรอยุธยามีได้มีโอกาสต่อสู้
ต่อข้าศึกเยี่ยงราชอาณาจักรพึงจะทำ แต่ต้องต่อสู้เพื่อความปลอดภัยของ
เมืองตนอย่างกระจัดกระจายกัน ส่วนหนึ่งของความโกลาหลและอ่อนแอ
เหล่านี้อาจเป็นความล้มเหลวของผู้นำ แต่ส่วนสำคัญที่สุด คือ ความล้ม
เหลวของระบบการเมืองและสังคมของอยุธยาในการจะป้องกันภัยจากศัตรู
ภายนอก...”¹¹ ซึ่งก่อนกรุงแตกอำนาจท้องถิ่นในแถบนครราชสีมาได้แยก
ตัวจากอาณาจักรอยุธยาแล้ว¹² “...การเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310
จึงไม่ใช่การสูญเสียเอกราชของรัฐหนึ่งให้แก่รัฐหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นหัวเลี้ยว
หัวต่อที่ราชอาณาจักรที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ในระดับหนึ่ง) กำลังแตก
สลายลงโดยสิ้นเชิง...”¹³

ภายหลังการสลายตัวของอาณาจักรอยุธยา ทำให้ผู้นำเดิมภายใต้
อำนาจของอยุธยาทุกคนเสมอกัน ไม่มีการกำหนดยศถาบรรดาศักดิ์หรือ
ศักดิ์นา ประหนึ่งว่าใครเข้มแข็งที่สุด คือ ผู้นำกลุ่ม ทำให้กลุ่มคนในช่วง
นั้นเกิด ก๊กใหญ่ๆ 5 ก๊ก¹⁴ และจากสภาพบ้านเมืองที่แตกแยกจึงส่งผลต่อ
การเมืองไทยสมัยธนบุรีในเวลาต่อมา งานชิ้นนี้เป็นการอธิบายทั้งการเมือง
อยุธยาในช่วงปลายสมัยและการเมืองสมัยธนบุรีที่ส่งผลต่อมุมมองและ

11 เรื่องเดียวกัน, 21.

12 เรื่องเดียวกัน, 29.

13 เรื่องเดียวกัน, 4.

14 เรื่องเดียวกัน, 35-36.

ทัศนคติทางประวัติศาสตร์การเมืองในสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่อธิบายบรรยากาศทางการเมืองของอาณาจักรอยุธยา และบทบาททางการเมืองของผู้คนกลุ่มต่างๆ รวมถึงกลุ่มอิทธิพลทางการเมืองของอาณาจักรอยุธยา เช่น บทความเรื่อง “กบฏไพร่สมัยอยุธยา กับแนวความคิดผู้มีบุญ-พระศรีอารีย์-พระมาลัย”¹⁵ โดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ ตีพิมพ์ลงวารสารธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2522 กล่าวถึงการกบฏของไพร่ทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีสาเหตุมาจากสภาพเศรษฐกิจสังคม และการเมือง หรือสภาพทางการเมืองภายในและภายนอก เช่น สงคราม หรือความปั่นป่วนภายในศูนย์กลางมีส่วนจุดชนวนของการกบฏได้เช่นเดียวกัน สำหรับสาเหตุความล้มเหลวในการก่อการกบฏ เกิดจากการปราบปรามของฝ่ายราชการโดยใช้กองทัพและอาวุธที่ทันสมัย โดยฝ่ายกบฏเสียเปรียบในเรื่องนี้ เนื่องจากมีเพียงความเชื่อเรื่องความอยู่ยงคงกระพัน หรือคาถาอาคม สำหรับการแย่งชิงอำนาจในสมัยอยุธยาที่สำเร็จเกิดขึ้นวงในทั้งสิ้น เช่น กรณีของพระมหาดธรรมราชา หรือกรณีของพระเพทราชาที่แย่งชิงอำนาจจากพระนารายณ์โดยการรัฐประหารในราชสำนัก นี่คือสาเหตุหนึ่งที่กบฏของไพร่ซึ่งเป็นการทำทลายอำนาจจากวงนอกไม่สามารถจะกำชัยชนะได้¹⁶ และยังปรากฏงานที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอาณาจักรอยุธยากับนานาประเทศที่เดินทางเข้ามาสร้างสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตกับอยุธยา สร้างสัมพันธ์เพื่อผลประโยชน์ที่จะได้รับจากอาณาจักรอยุธยา เช่น บทความจากเอกสารสัมพันธ์ 300 ปีความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส 14 -15 ธันวาคม 2527 เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่าง

¹⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “กบฏไพร่สมัยอยุธยา กับแนวความคิดผู้มีบุญ-พระศรีอารีย์-พระมาลัย,” ศิลปการ 9,1 (กรกฎาคม-กันยายน 2522): 53-86.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, 84-86.

ไทยและฝรั่งเศสสมัยกรุงศรีอยุธยา: ความบังเอิญและความจำเป็น”¹⁷ ของ Gilles Delouche อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในสมัยอยุธยา ความมุ่งหมายที่แตกต่างกันของทั้งฝ่ายไทยและฝรั่งเศส ส่งผลให้ขาดเสถียรภาพทางการเมืองและทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศไม่ได้ดำเนินไปตามความต้องการของทั้งสองฝ่าย บทความต่อมาเรื่อง “เอกสารสำคัญแห่งชาติเกี่ยวกับคณะราชทูตฝรั่งเศสและไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-พ.ศ. 2231)”¹⁸ ซึ่งแปลโดยปอล ชาเวียร์ จัดพิมพ์โดยกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร เป็นเอกสารของราชทูต บันทึกลำดับเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

นอกจากนี้ยังปรากฏงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาที่เน้นการอธิบายเรื่องราวทางการเมืองอีกหลายชิ้น เช่น “บทบาทมุสลิมในปลายสมัยอยุธยา-ธนบุรี พ.ศ. 2300-2350” ของพิณศรี กาญจนนิยม และ นันทนา กปิลกาญจน์ “เจดีย์ยุทธหัตถ์มีจริงหรือ” ของพิเศษ เจียจันทร์พงษ์ “สมเด็จพระเพทราชาเป็นชาวสุพรรณและเป็นขบถหรือ?” ของมนัส โอภากุล “การศึกษาวิเคราะห์การทำสงครามไทยกับพม่า พ.ศ. 2081-2310” ของอนันต์ วิริยะพินิจ “การตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางสมัยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. 1985-พ.ศ. 2030” ของดวงฤทัย หิรัญสถิต “คดีขี่เมา หรือ “คดีการเมือง” เหตุเกิดเมื่อชาวต่างชาติไปพักผ่อนในกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2179: สารคดีพิเศษเชิงวิชาการ” บุญยก ตามไท แปลเรียบเรียงมาจาก “A Dutch Picnic In Ayutthaya, 1636” ของ Han ten Brummelhuis และ John Kleinen “ฐานะของเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์อยุธยา ระหว่าง พ.ศ.

¹⁷ Gilles Delouche, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสสมัยกรุงศรีอยุธยา: ความบังเอิญและความจำเป็น. เอกสารสมมนา 300 ปีความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส,” ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และศูนย์ยุโรปศึกษาของมหาวิทยาลัย (14 -15 ธันวาคม 2527): 61-89.

¹⁸ ปอล ชาเวียร์ (แปล), “เอกสารสำคัญแห่งชาติเกี่ยวกับคณะราชทูตฝรั่งเศสและไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-พ.ศ. 2231),” ศิลปการ 30,4 (กันยายน 2529): 48-58.

1893-2231” ของรัตนาน หงษ์น้อย “กบฏไพร่สมัยอยุธยา” ของสุนทร ชุตินทรานนท์ “กรุงแตก: ราชอาณาจักรอยุธยาสลายตัว” ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ “A Political History of Siam under the Prasatthong Dynasty 1629-1688” ของธีรวัต ฦ ป้อมเพชร “การศึกษาวิเคราะห์ ความชอบธรรมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยอยุธยา: รายงานการวิจัย” ของ จันทรฉาย ภัคอธิคม เป็นต้น

เศรษฐกิจ

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยา ด้านเศรษฐกิจ ในช่วง พ.ศ. 2520-2529 อธิบายเรื่องการค้าภายในอาณาจักรอยุธยา ทั้งบรรยากาศทางการค้า ผู้คนกลุ่มต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกอาณาจักร ที่เข้ามาสู่เศรษฐกิจการค้าของอาณาจักร รวมทั้งอธิบายตลาด ยานการค้า ภายในอาณาจักร และสินค้าต่างๆ ที่สามารถค้าขายและพบเห็นได้ภายในอาณาจักรอยุธยา งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้านเศรษฐกิจที่อธิบายเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจของอาณาจักรอยุธยา เช่น “ระบบเศรษฐกิจอยุธยา”¹⁹ พ.ศ. 2525 ของประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล ศึกษากำเนิดลักษณะและพัฒนาของระบบเศรษฐกิจอยุธยา โดยอธิบายถึงสภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของอยุธยาผ่านระบบเศรษฐกิจของอยุธยา โดยระบบเศรษฐกิจอยุธยาเกิดจากการเกษตรแบบลุ่มน้ำ และเศรษฐกิจแบบส่งส่วย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านรวมกับอุดมการณ์ทางศาสนาพราหมณ์และพุทธ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับการขยายตัวของการค้าต่างประเทศกับเอกชนชาวจีน ระบบนี้มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ออกกฎ และกำหนดการค้าภายในอาณาจักรอยุธยา เช่น การเรียกเกณฑ์แรงงาน ผลผลิตทรัพยากร การเก็บส่วยต่างๆ จากราษฎร ภาษีอากรต่างๆ ฤชาธรรมเนียม การควบคุมการค้าภายใน การผูกขาดสินค้ารวมถึงการทำการค้ากับต่างประเทศ โดยผ่านกลไกทางการค้าหรือกลุ่มร่วมผล

¹⁹ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “ระบบเศรษฐกิจอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร การศึกษาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).

ประโยชน์ เช่น สถาบันขุนนาง สถาบันพระบรมวงศานุวงศ์ และชาวต่างชาติ เป็นต้น ส่วนประชาชนที่อยู่ในระบบไพร่ในสังคมอยุธยา กลับไม่ได้รับโอกาสให้เข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมภายในระบบเศรษฐกิจของอยุธยาแต่อย่างใด ส่งผลให้ไม่เกิดชนชั้นกลางที่มาจากชาวพื้นเมือง ส่วนในเรื่องของการถ่ายทอดผลผลิต ทรัพยากรแรงงานและเงินตราจากชนบทสู่ศูนย์กลางของราชอาณาจักรเป็นไปอย่างรุนแรง รัฐไม่นำผลประโยชน์จากการเก็บส่วย ภาษีอากรต่างๆ มาใช้จ่ายในด้านชลประทาน หรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และคติพุทธศาสนา คำสอนความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับชาวบ้าน และวัดกับหมู่บ้าน มีส่วนช่วยลดทอนความรุนแรงของไพร่ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจอยุธยาได้เป็นอย่างดี ชุมชน หมู่บ้าน สามารถดำรงอยู่ได้ในลักษณะพอเพียงในการดำเนินชีวิตภายในระบบเศรษฐกิจอยุธยา²⁰ ซึ่งทำให้ประสิทธิสรุปว่าปัจจัยดังกล่าวไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสมัยอยุธยา

“ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484”²¹ พ.ศ. 2527 หนังสือรวมบทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484 มี ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ เป็นบรรณาธิการ ประกอบด้วยบทความเช่น ระบบเศรษฐกิจไทยสมัยอยุธยา ไพร่ในสมัยอยุธยา หรือระบบศักดินา ส่วนหนึ่งของงานเป็นการศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของไทยในบทความเรื่อง “ระบบเศรษฐกิจไทยสมัยอยุธยา”²² ของสิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร อธิบายระบบราชการอันเป็นกลไกของรัฐ ที่มีส่วนให้เกิดการระดมทุนของชนชั้นพ่อค้าชาวจีน ก่อให้เกิดการประนีประนอมระหว่างฝ่ายศักดินากับฝ่ายพ่อค้าเอกชน ต่างกับยุโรปที่อำนาจทุนการค้าของพ่อค้า

²⁰ เรื่องเดียวกัน, จ.

²¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527).

²² สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร เขียน, “ระบบเศรษฐกิจไทยสมัยอยุธยา,” ใน *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484*, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527),

สามารถเปลี่ยนพลังแรงงานสู่ทุนในมือของชนชั้นนี้ เกิดแรงงานอิสระเห็นได้จากผลผลิตส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากความสัมพันธ์ทางแรงงาน ซึ่งต่างจากลักษณะการสะสมทุนของพ่อค้าในสังคมศักดินาสหัยอยุธยา ที่ไม่สามารถทำให้เกิดกิจกรรมหัตถกรรมแยกจากกิจการเกษตรกรรม ตลาดภายในไม่ขยายตัว ไม่เกิดแรงงานอิสระจากความสัมพันธ์ชุมชนหมู่บ้าน ดังนั้นฐานเศรษฐกิจของชนชั้นพ่อค้า (จีน) จึงอ่อนแอ สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนเปิดการค้าเสรี พ.ศ. 2398 การผลิตภายในยังมีลักษณะผลิตเพื่อส่งส่วยและเพื่อเลี้ยงชีพ อีกทั้งยังไม่มีเทคนิคการผลิตอีกด้วย²³

ใน พ.ศ. 2527 พบบทความประวัติศาสตร์อยุธยาด้านเศรษฐกิจที่อธิบายเกี่ยวกับตลาด ย่านการค้า และสินค้าของอาณาจักรอยุธยา เรื่อง “การค้าภายในของเมืองพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยาตอนปลาย”²⁴ โดยคมขำ ติวงซา ตีพิมพ์ลงในวารสารเมืองโบราณ อธิบายการค้าภายในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะการค้าภายในอาณาจักร ตลาด สินค้าภายในตลาด ผู้ประกอบการ และนโยบายการค้าของอาณาจักรด้วย “การค้าของป่าในประวัติศาสตร์อยุธยา”²⁵ พ.ศ. 2528 ของปาริชาติ วิลาวรรณ ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาในด้านเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับการค้าของป่าในสมัยอยุธยา และศึกษาถึงสภาพของป่าที่เป็นสินค้าออกที่สำคัญและสร้างรายได้ให้กับอาณาจักรอยุธยา โดยที่อยุธยาสามารถขยายเครือข่ายการค้าของป่ากับตลาดจีน ญี่ปุ่น อินเดีย ตะวันออกกลาง และยุโรป นอกจากนี้ยังรวมถึงตลาดย่อยๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งการขยายตัวของ

²³ เรื่องเดียวกัน, 46.

²⁴ คมขำ ติวงซา, “การค้าภายในของเมืองพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยาตอนปลาย,” เมืองโบราณ 10,2 (เมษายน-มิถุนายน 2527): 61-84.

²⁵ ปาริชาติ วิลาวรรณ, “การค้าของป่าในประวัติศาสตร์อยุธยา พ.ศ. 1893-2310,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528).

การค้าของป่าเริ่มต้นแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 21-พุทธศตวรรษที่ 22 อยู่ภายใต้การรักษารัฐธรรมนูญของเมืองท่าค้าขายทางทะเล จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ในช่วงปลายสมัยอยุธยา พบว่าการค้าของป่าได้เริ่มสำคัญน้อยลง แต่ขณะเดียวกันการค้าข้าวกลับเกิดการขยายตัวขึ้นมาแทนที่ โดยรัฐบาลจีนได้หันมาสั่งซื้อข้าวเป็นสินค้าหลักเข้าสู่ประเทศ อันเนื่องจากเกิดทุพภิกขภัยอย่างรุนแรงภายในประเทศจีน²⁶

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

สำหรับงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาในช่วง พ.ศ. 2520-2529 ด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยส่วนมากอธิบายสภาพสังคม อาณาจักรอยุธยา ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อในสังคม งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ในด้านนี้ที่ปรากฏ เช่น “บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยของคนไทยในทศวรรษของชาวตะวันตกสมัยอยุธยา-พ.ศ. 2475”²⁷ ของวริยา ศิวะศรียานนท์ และทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ ตีพิมพ์จากรายงานการวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2522 หนังสืออธิบายถึงทัศนคติของชาวตะวันตกที่มีต่อคนไทยในด้านบุคลิกภาพและอุปนิสัยใจคอ โดยชาวต่างชาติวิจารณ์ลักษณะท่าทางของคนไทย การแต่งกาย อาหารการกิน การก่อสร้างบ้านเรือน และประเพณีของคนไทย แสดงถึงมุมมองของชาวต่างชาติต่อคนไทยในอดีต เพื่อนำมาวิเคราะห์ ตีความและนำข้อมูลที่ได้ปรับใช้กับสังคมไทยในปัจจุบันต่อไป²⁸

²⁶ เรื่องเดียวกัน, 193.

²⁷ วริยา ศิวะศรียานนท์ และทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, *บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนไทยในทศวรรษของชาวตะวันตกสมัยอยุธยา-พ.ศ. 2475*, (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523).

²⁸ เรื่องเดียวกัน, 123-137.

“พระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างบ้านแปลงเมือง”²⁹ ของปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์ แพทย์ อธิบายการสร้างเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาในสมัยพระเจ้าอยู่หัว ที่สามารถรับมือกับภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับบริเวณพื้นที่ลุ่มในอยุธยา การสร้างผังเมือง คูคลองต่างๆ เพื่อส่งน้ำลงสู่แม่น้ำอาจเกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างพระนครศรีอยุธยาในอดีต³⁰

งานประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมที่อธิบายรายละเอียดในเรื่อง ศาสนาและความเชื่อในสังคมอยุธยา เช่น “วิวัฒนาการของการแพทย์ไทยตั้งแต่สมัยเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”³¹ ของยุวดี ตปนิยการ พ.ศ. 2522 งานชิ้นนี้แม้จะไม่ใช่งานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยุธยาโดยเฉพาะ แต่ส่วนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องราวของอยุธยาที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการทางการแพทย์นี้ เพื่อให้เห็นพัฒนาการอย่างต่อเนื่องทางการแพทย์ จากงานชิ้นนี้กล่าวถึง การป้องกันและการบำบัดโรคระบาดของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาจากบันทึกต่างชาตินั้น คือ วิธีการทางไสยศาสตร์ เช่น การผูกตระกูดพิสมรคาถาผ้าประเจียดลงเลขยันต์ ตลอดจนจันดาอากาศ เป็นต้น³² และการเข้ามาของการแพทย์แผนตะวันตกเริ่มเป็นที่รู้จักในสังคมไทยในสมัยอยุธยาเช่นกัน โดยเฉพาะรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช³³

“ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกา ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

²⁹ ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์, “พระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างบ้านแปลงเมือง,” ศิลปวัฒนธรรม 6,8 (มิถุนายน 2528): 52-55.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, 55.

³¹ ยุวดี ตปนิยการ, “วิวัฒนาการของการแพทย์ไทยตั้งแต่สมัยเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522).

³² เรื่องเดียวกัน, 23.

³³ เรื่องเดียวกัน, 292.

เจ้าอยู่หัว”³⁴ พ.ศ. 2525 ของพิมพ์ราไพ เปรรมสมิทธิ์ อธิบายเรื่องราว พระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะการสร้าง การ ทำนุบำรุง และการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม แสดงถึงการเป็นผู้อุปถัมภ์ พระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังเน้นอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลังกาในด้านพระพุทธศาสนาจนถึงสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ “ศาสนาและความ เป็นความตายของชาวค่ายโปรตุเกสในกรุงศรีอยุธยา”³⁵ ของปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์ อธิบายเกี่ยวกับชุมชนชาวโปรตุเกส และการขุดค้นทาง โบราณคดีของหมู่บ้านโปรตุเกส โดยเฉพาะการขุดค้นพบโครงกระดูกไม่น้อย กว่า 50 ศพ ที่ฝังสลับซับซ้อนกันในบริเวณบ้านนักบุญเปโตร ภายในหมู่บ้าน โปรตุเกส³⁶ โดยนำหลักฐานทางโบราณคดีมาตรวจสอบกับประวัติศาสตร์ที่ เกี่ยวกับชุมชนชาวโปรตุเกส เพื่ออธิบายเกี่ยวกับหลักฐานที่ขุดค้นพบ

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะที่อธิบายเกี่ยวกับ การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมภายในอาณาจักรอยุธยา ทั้งในเรื่องจิตรกรรม สถาปัตยกรรม วิจิตรศิลป์ หรือประณีตศิลป์ เช่น บทความประวัติศาสตร์ อยุธยาตีพิมพ์ในวารสารเมืองโบราณ เรื่อง “ศิลปะจีนที่เข้ามาสัมพันธ์กับ ศิลปะไทย”³⁷ โดย น. ณ ปากน้ำ อธิบายแบบแผนศิลปะจีนที่เข้าสู่สังคม ไทยตั้งแต่อดีตจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยปัจจุบัน ผสมกลมกลืนจน

³⁴ พิมพ์ราไพ เปรรมสมิทธิ์, “ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่ รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่ หัว, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นตรี ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2525).

³⁵ ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์, “ศาสนาและความเป็นความตายของชาวค่ายโปรตุเกสในกรุง ศรีอยุธยา,” ศิลปวัฒนธรรม 6,1 (พฤศจิกายน 2527): 16-21.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

³⁷ น. ณ ปากน้ำ, “ศิลปะจีนที่เข้ามาสัมพันธ์กับศิลปะไทย,” เมืองโบราณ 5,6 (สิงหาคม- กันยายน 2522): 23-38.

กลายเป็นศิลปะที่บ่งบอกความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับจีน บทความเรื่อง “จีนในไทย”³⁸ โดยศรีศักร วัลลิโภดม อธิบายเกี่ยวกับคนจีนหรือวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาสัมพันธ์กับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะคนจีนในสมัยอยุธยาที่มีบทบาทในด้านต่างๆ อย่างชัดเจน เช่น การค้า ศิลปะ เป็นต้น

“อาชีพผูกขาดของคนต่างชาติในกรุงศรีอยุธยา”³⁹ ของ น. ณ ปากน้ำ พ.ศ. 2524 อธิบายเกี่ยวอาชีพของชาวต่างชาติในสมัยอยุธยาโดยศึกษาจากภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัด และตู้พระไตรปิฎก เป็นต้น “จากพระเจ้าอยู่หัวถึงพระเจ้าปราสาททอง”⁴⁰ ของศรีศักร วัลลิโภดม อธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยพระเจ้าอยู่หัวจนถึงพระเจ้าปราสาททอง เช่น ด้านการศาสนา การรื้อฟื้นประเพณีต่างๆ เป็นต้น “ศิลปะสมัยพระเจ้าปราสาททอง”⁴¹ ของ น. ณ ปากน้ำ อธิบายถึงศิลปะสมัยพระเจ้าปราสาททอง เช่น สถาปัตยกรรมที่มีแบบแผนพิเศษประจำรัชกาล คือ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมสิบสอง ภาพประดับเพดานห้องกลางเจดีย์วัดใหม่ประชุมพล และปราสาทวัดไชยวัฒนาราม เป็นต้น

“ศิลปะที่เข้ามาพร้อมกับการค้า”⁴² ของ น. ณ ปากน้ำ เป็นงานนิพนธ์ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะไทยที่แสดงถึงการผสมผสานกันระหว่างของไทยและต่างชาติ เช่น จีน อินเดีย เปอร์เซีย หรือแม้กระทั่งตะวันตก การผสมกลมกลืนและผลิตงานศิลปะออกสู่สังคมทำให้เห็นถึงการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง

38 ศรีศักร วัลลิโภดม, “จีนในไทย,” *เมืองโบราณ* 5,6 (สิงหาคม-กันยายน 2522): 39-62.

39 น. ณ ปากน้ำ, “อาชีพผูกขาดของคนต่างชาติในกรุงศรีอยุธยา,” *ศิลปวัฒนธรรม* 2,11 (กันยายน 2524): 24-27.

40 ศรีศักร วัลลิโภดม, “จากพระเจ้าอยู่หัวถึงพระเจ้าปราสาททอง,” *เมืองโบราณ* 7,3 (สิงหาคม-พฤศจิกายน 2524): 35-50.

41 น. ณ ปากน้ำ, “ศิลปะสมัยพระเจ้าปราสาททอง,” *เมืองโบราณ* 7,3 (สิงหาคม-พฤศจิกายน 2524): 51-70.

42 น. ณ ปากน้ำ, “ศิลปะที่เข้ามาพร้อมกับการค้า,” *เมืองโบราณ* 10,2 (เมษายน-มิถุนายน 2527): 87-94.

ชาวต่างชาติในสังคมไทย โดยที่กลุ่มคนเหล่านี้เดินทางเข้าในสังคมไทยส่วนใหญ่เพื่อเหตุผลการค้า และอยู่ในสังคมไทยจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนำไปสู่การสร้างสรรคงานศิลปะผสมผสานต่างวัฒนธรรม

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์อธิบายเกี่ยวกับผู้คนภายในอาณาจักรอยุธยา แสดงถึงความหลากหลายของผู้คนในอาณาจักรอยุธยา เช่น “จีนในไทย”⁴³ โดยศรีศักร วัลลิโภดม อธิบายเกี่ยวกับคนจีนหรือวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาสัมพันธ์กับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน โดยเฉพาะคนจีนในสมัยอยุธยาที่มีบทบาทในด้านต่างๆ อย่างชัดเจน เช่น การค้า ศิลปะ เป็นต้น “คนจีนครั้งสร้างกรุง”⁴⁴ ของ ส. พลายน้อย อธิบายบทบาทของชาวจีนที่มีต่อการสร้างกรุงธนบุรี และอธิบายเกี่ยวกับคนจีนในสังคมอยุธยาหลังเสียกรุงศรีอยุธยา เช่น จำนวน รวมถึงการประกอบอาชีพ “โปรตุเกสฝรั่งชาติแรกที่มาติดต่อกับไทย”⁴⁵ ของบุญยก ตามไท เล่าเรื่องราวของโปรตุเกสที่เข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งช่วงรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

บทความ เรื่อง “มอญในเมืองไทย”⁴⁶ ของศรีศักร วัลลิโภดม ตีพิมพ์ในวารสารเมืองโบราณ ฉบับที่ 3 ปีที่ 10 เดือนกรกฎาคม-กันยายน 2527 และ “ชาวมอญในประเทศไทย” ของสุภรณ์ โอเจริญ อธิบายประวัติความเป็นมาของชาวมอญในประเทศไทย โดยในสมัยอยุธยามีชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และมีบทบาทในสังคมอยุธยา “หมู่บ้านโปรตุเกสในสมัยอยุธยา”⁴⁷ การอธิบายเรื่องราวของหมู่บ้านโปรตุเกสซึ่งนักโบราณคดีของ

⁴³ ศรีศักร วัลลิโภดม, “จีนในไทย,” เมืองโบราณ 5,6 (สิงหาคม-กันยายน 2522): 39-62.

⁴⁴ ส. พลายน้อย, “คนจีนครั้งสร้างกรุง,” เมืองโบราณ 5,6 (สิงหาคม-กันยายน 2522): 99-106.

⁴⁵ บุญยก ตามไท, “โปรตุเกสฝรั่งชาติแรกที่มาติดต่อกับไทย,” ศิลปวัฒนธรรม 5,9 (กันยายน 2527): 84-92

⁴⁶ ศรีศักร วัลลิโภดม, “มอญในเมืองไทย,” เมืองโบราณ, 10,3 (กรกฎาคม-กันยายน 2527): 5-7.

⁴⁷ มิรา ประชาบาล, “หมู่บ้านโปรตุเกสในสมัยอยุธยา,” เมืองโบราณ 10,4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2527): 69-77.

กรมศิลปากรได้ขุดค้น โดยอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานประเภทเอกสารประกอบ

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาที่อธิบายเรื่องราวทางสังคมและวัฒนธรรมยังพบอีกหลายชิ้น เช่น “ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา” ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ “ปากไก่อและใบเรือ” ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ “วิเคราะห์แหล่งที่มาและการใช้ศักราชชนิดต่างๆ ที่มีปรากฏในหลักฐานฝ่ายไทย” ของพูล เหมือนศาสตร์ “ระบบศักดินาไทยและยุโรปศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างทางสังคมและลักษณะพัฒนาการ” ของกรรณิการ์ นิลอบล “สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา” เป็นบทความพิเศษที่สุจิตต์ วงษ์เทศ วิจารณ์งานเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์ “พุทธศาสนาแถบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก” ของสุจิตต์ พงศ์ไพบูลย์ “คณะทูตสเปนสมัยอยุธยา” ซึ่งนันทนา ตันติเวสส แพลและเรียบเรียงจากเรื่อง Spanish Missions ของ Sir John Bowring “สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา” ของพินิจ สุวรรณะบุญย์ “เจดีย์เพิ่มมม เจดีย์ย่อมม สมัยอยุธยา” ของสันติ เล็กสุขุม “จิตรกรรมไทยสมัยอยุธยา” และ “จิตรกรรมไทยสมัยอยุธยา ตอนที่ 2 วัดใหญ่สุวรรณารามเพชรบุรี” ของวรรณิภา ณ สงขลา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังปรากฏงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาในช่วง พ.ศ. 2520-2529 ที่อธิบายครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอีกหลายชิ้น เช่น “ข้อมูลประวัติศาสตร์: สมัยอยุธยา” ของขจร สุขพานิช โดยมีวุฒิชัย มูลศิลป์เป็นบรรณาธิการ “ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส สมัยอยุธยา” ของพลับพลึง มูลศิลป์ “เศรษฐกิจและสังคมไทยในสมัยปลายอยุธยา” ของสายชล วรรณรัตน์ “ศรีรามเทพนคร: รวมความเรียงว่าด้วยประวัติศาสตร์อยุธยาตอนต้น” อาคม พัตมียะ และนิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นบรรณาธิการ และ “กรุงศรีอยุธยา: ราชธานีแห่งแรกของเมืองไทย” ของศรีศักร วัลลิโภดม เป็นต้น

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ว่าด้วยเรื่องอยุธยาในช่วง พ.ศ. 2520-2529 ปรากฏการอธิบายวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมภายในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์อยุธยาเป็นส่วนใหญ่ และในส่วนของกลุ่มคนและชุมชนในสังคมอยุธยาก็ปรากฏอยู่ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์อยุธยามากเป็นลำดับรองลงมา ซึ่งเรื่องราวของทั้ง 2 กลุ่ม จำเป็นต้องอธิบายควบคู่กัน เพื่อให้เข้าใจสภาพสังคมของผู้คนในท้องถิ่นอยุธยาได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการอธิบายเรื่องราวประวัติศาสตร์อยุธยาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มักศึกษาเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ หรือกลุ่มขุนนางซึ่งเป็นชนชั้นปกครองของสังคมเป็นสำคัญ แต่ในช่วงนี้ปรากฏการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่เริ่มอธิบายประวัติศาสตร์ของคนทั่วไปในสังคมมากขึ้น ส่งผลให้การผลิตงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยว่าด้วยเรื่องอยุธยาเริ่มที่จะปรากฏการอธิบายถึงคนในสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมอยุธยา เพื่อให้คนในสังคมปัจจุบันทราบถึงเรื่องราวในอดีตของบรรพบุรุษของตนเอง แม้ว่างานประวัติศาสตร์ในระยะนี้ยังไม่ปรากฏผลงานที่ศึกษาเรื่องราวทางสังคมของสามัญชน (ประชาชน) ภายในอยุธยาโดยเฉพาะ แต่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนเหล่านี้ยังคงปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของงานประวัติศาสตร์อยู่เสมอ แม้จะไม่มากมายนัก แต่ก็พอจะทำให้ผู้คนในสังคมเข้าใจสังคมในอดีตได้ชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

วิทยานิพนธ์

- ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “ระบบเศรษฐกิจอยุธยา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ปาริชาติ วิลาวรรณ, “การค้าของป่าในประวัติศาสตร์อยุธยา พ.ศ. 1893-2310,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พิมพ์ร่ำไพ เปรสมสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกาดั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ยุพา ชุมจันทร์, “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2547-พ.ศ. 2516,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ยุวดี ตปนิยากร, “วิวัฒนาการของการแพทย์ไทยตั้งแต่สมัยเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

หนังสือ

- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. **วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ในสมัยอยุธยาตอนต้น**. กรุงเทพฯ: นวลจันทร์, 2524.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. **ชีวิตในประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์, 2523.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี**. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, 2529.
- _____. **การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- _____. **ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2521.
- _____. **ปากไก่อและใบเรือ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2527.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. **ประวัติศาสตร์ มหราชอาณาจักรไทย**. สมุทรปราการ: แก้วบรมกิจ, 2527.
- วริยา ศิวะศรียานนท์ และทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. **บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนไทยในทศวรรษของชาวตะวันตกสมัยอยุธยา-พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

สายชล วรรณรัตน์. **เศรษฐกิจและสังคมไทยในสมัยปลายอยุธยา**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

สันติ เล็กสุขุม. **เจดีย์เพิ่มมูม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

บทความ

คมขำ ติวงซา. “การค้าภายในของเมืองพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยาตอนปลาย.” **เมืองโบราณ** 10, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2527): 61-84

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. “กบฏไพร่สมัยอยุธยากับแนวความคิดผู้บุญ-พระศรีอารีย์-พระมาลัย.” **ศิลปากร** 9, 1 (กรกฎาคม-กันยายน 2522): 53-86.

บุญยก ตามไท. “โปรตุเกสต่างชาติแรกที่มาติดต่อกับไทย.” **ศิลปวัฒนธรรม** 5, 9 (กันยายน 2527): 84-92.

ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์. “พระเจ้าอู่ทองสร้างบ้านแปลงเมือง.” **ศิลปวัฒนธรรม** 6, 8 (มิถุนายน 2528): 52-55.

_____. “ศาสนาและความเป็นความตายของชาวค่ายโปรตุเกสในกรุงศรีอยุธยา,” **ศิลปวัฒนธรรม** 6, 1 (พฤศจิกายน 2527): 16-21.

ปอล ซาเวียร์ (แปล). “เอกสารสำคัญแห่งชาติเกี่ยวกับคณะราชทูตฝรั่งเศสและไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-พ.ศ. 2231).” **ศิลปากร** 30,4 (กันยายน 2529): 48-58.

สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, เขียน. “ระบบเศรษฐกิจไทยสมัยอยุธยา.” ใน **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484**, นัตรีทิพย์ นาคสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2527): 46.

น. ณ ปากน้ำ. “ศิลปะจีนที่เข้ามาสัมพันธ์กับศิลปะไทย.” **เมืองโบราณ** 5, 6 (สิงหาคม-กันยายน 2522): 23-38.

_____. “ศิลปะที่เข้ามาพร้อมกับการค้า.” **เมืองโบราณ** 10, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2527): 87-94.

_____. “อาชีพผูกขาดของคนต่างชาติในกรุงศรีอยุธยา.” **ศิลปวัฒนธรรม** 2, 11 (กันยายน 2524): 24-27.

มิรา ประชาบาล. “หมู่บ้านโปรตุเกสในสมัยอยุธยา.” **เมืองโบราณ** 10, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2527): 69-77.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “จีนในไทย.” **เมืองโบราณ** 5, 6 (สิงหาคม-กันยายน 2522): 39-62.

_____. “มอญในเมืองไทย.” **เมืองโบราณ** 10, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2527): 5-7.

ส. พลายน้อย. “คนจีนครั้งสร้างกรุง.” **เมืองโบราณ** 5, 6 (สิงหาคม-กันยายน 2522): 99-106.

Gilles Delouche. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสสมัยกรุงศรีอยุธยา: ความบังเอิญและความจำเป็น.” เอกสารสัมมนา 300 ปีความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และศูนย์ยุโรปศึกษาทบวงมหาวิทยาลัย (14-15 ธันวาคม 2527): 61-89.